

Kraków-Praga, 10 listopada 2022 r.

Dr hab. Krzysztof Gajdka, prof. UPJPII , MBA
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
Wydział Nauk Społecznych
Katedra Komunikacji Marketingowej
ul. Grodzka, 40, 31-002 Kraków

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Janczak pt.
Program II Polskiego Radia jako przestrzeń edukacji
muzycznej, napisanej pod kierunkiem dr hab. Grażyny
Stachyry, profesor UMCS.

Recenzowana praca liczy 535 stron, składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i aneksu. **W rozdziale pierwszym** Autorka kreśli kontekst dla rozprawy, przede wszystkim koncentrując się na historii radiofonii na świecie i w Polsce (podrozdział 1.1.), formatowaniu stacji radiowych (1.2.), konwergencji radia i propagowaniu muzyki (1.3), by zwieńczyć tę część pracy rozważaniami na temat współczesnych serwisów muzycznych. Należy podkreślić, że rozdział jest opracowany wręcz modelowo, a Autorka dowodzi, że w opisywanych zagadnieniach orientuje się doskonale, czerpiąc obficie z literatury przedmiotu (musi robić wrażenie ponad 450 przypisów!) i nie bojąc się zaprezentować własnego zdania (do czego – jak sama pisze we wstępie – upoważnia ją wykształcenie muzyczne połączone z miłością do radia). Autorka akcentuje w odpowiedni sposób kwestie związane z radiofonią publiczną, w tym (szczególnie w podrozdziale 1.2. z II Programem Polskiego Radia). Wysokiej próby narracja, świetne operowanie cytatami i bardzo dobrze skonstruowane przypisy (nie tylko źródłowe, ale także polemiczne, objaśniające i dygresyjne). Rozdział I jest rzetelnym kompendium na temat radiofonii (w tym w Polsce; tu P. Janczak bazuje na porządkującej dotychczasowe dyskusje na ten temat propozycji podziału na okresy w historii radia autorstwa Marcina Hermanowskiego) oraz serwisów streamingowych. Na szczególne uznanie zasługuje fragment, w którym Autorka mierzy się z dotychczasową dyskusją na temat wymiennego używania pojęć muzyka klasyczna / muzyka poważna,. To znakomite wprowadzenie do lektury całości, kontekst dla dalszych rozważań. **Rozdział drugi** Autorka

poświęca edukacji muzycznej – formalnej i pozaformalnej. Bazując na literaturze przedmiotu i prowadzonych badaniach, prezentuje w podrozdziale 2.1. smutną w wydźwięku diagnozę odnoszącą się szczególnie do edukacji formalnej, a w szczególności liczby godzin przeznaczonych na stosowne przedmioty związane z edukacją muzyczną na różnych etapach edukacji (Polska wypada słabo na tle wielu krajów, nawet niewielkich, jak Estonia). W podobnej tonacji Autorka komentuje dane na temat edukacji pozaformalnej (np. w domach kultury), gdzie sytuacja wygląda gorzej niż... w latach osiemdziesiątych XX wieku. Dodatkowo Autorka odnosi się tu – w ślad za postulatami Stanisława Moryto – do kształcenia pedagogów i artystów w kontekście przyszłego upowszechniania kultury muzycznej i kształcenia oraz uwrażliwiania przyszłej publiczności, a także do niepewnej przyszłości zawodowej dla wykształconych artystów-muzyków. Podrozdział 2.2. dotyczy edurozrywki, przy czym dla Autorki kluczowa jest tu definicja zaproponowana przez Magdalenę Lisowską-Magdziarz, w świetle której mowa tu o zabawie, dla której pretekstem i materiałem jest wiedza naukowa. Różne przykłady działań (w tym dotyczących popularyzacji muzyki poważnej), których silną stroną jest atrakcyjna forma, świadczą o bardzo dobrej orientacji Autorki w tym zagadnieniu. Za szczególnie ciekawy i aktualny uważam fragment dotyczący podcastów muzycznych oraz wykorzystania serwisów społecznościowych w pozaformalnej edukacji muzycznej. Pomieszczone w podrozdziale 2.3. rozważania Autorki na temat wrażliwości muzycznej, w tym – jej kształtowania, są swego rodzaju preludium do dalszych części pracy, w którym pojęcie to będzie się często pojawiać, poświęcony zaś edukacji muzycznej (jako ocalonemu elementowi *paidei*) podrozdział 2.4., mocno erudycyjny, z licznymi odwołaniami nie tylko do klasycznych dzieł Jaegera, ale i do autorów starożytnych, jest znakomitym zwieńczeniem części teoretycznej, będącej kontekstem dla dalszych rozważań, które koncentrują się wokół omawianej anteny. **W rozdziale trzecim** Autorka koncentruje się na historii Programu II Programu Polskiego Radia, bazując na literaturze przedmiotu, materiałach źródłowych, archiwach i stronach internetowych Polskiego Radia oraz wywiadach bezpośrednich, w sposób najpełniejszy dotąd prezentuje dzieje programu, koncentrując się na wydarzeniach i przedstawiając osoby związane z nim. Najsilniejszym punktem rozdziału jest zestawienie audycji prezentowanych na antenie (strony 241-270), wraz ze wszystkim szczegółami ich dotyczących oraz notą od autora. Bardzo ciekawe są przemyślenia Autorki na temat misji II Programu Polskiego Radia (odniesionej m.in. do misji Polskiego Radia), roli, jaką stacja pełni w społeczeństwie, patronackich imprez oraz organizowanych przez stację przedsięwzięć, m.in. własnych festiwali, oraz ramówek. Imponująco wyglądają w tym rozdziale przypisy (około 300!), bazujące przede wszystkim na

materiałach publicznego nadawcy. **W rozdziale czwartym**, poświęconym specyficie podmiotów komunikowania w II Programie Polskiego Radia, Autorka przygląda się uważnie audytorium stacji (grupa odbiorców scharakteryzowana jest na s. 375), zadowoleniu słuchacza, rytualizacji przekazu, kompetencjom dziennikarzy i słuchaczy, edukacyjnej roli tej misyjnej stacji, jej elitarnemu i inteligenckiemu wymiarowi, kwestiom technicznym (związanym m.in., z dynamiką prezentowanych utworów, szczególnie symfonicznych). Najsilniejszą częścią rozdziału są fragmenty wywiadów bezpośrednich, przeprowadzonych przez Autorkę ze znanymi pracownikami II Programu PR (swobodna wypowiedź na trzy identyczne pytania, w tym o potencjał i misję edukacyjną). Z wypowiedzi niemal jednoznacznie wynika, że redaktorzy uważają, że Program II jest przestrzenią edukacji muzycznej, przy czym nie jest to edukacja rozumiana wprost. Zgadza się, że ważny jest odautorski komentarz prowadzących audycje muzyczne, czego nie doświadczą np. odbiorcy serwisów streamingowych. Smutna konstatacja redaktorów sprowadza się do stwierdzenia, że efektywność percepcji „Dwójki” obniża niedostateczne przygotowanie muzyczne w toku edukacji powszechnej w społeczeństwie. **W rozdziale piątym** Autorka koncentruje się na zasadach percepcji muzyki w radiu w odniesieniu do niemierzalnych i mierzalnych wartości w muzyce. Aby zweryfikować postawioną hipotezę, mówiącą o tym, że wypełnienie edukacyjnej funkcji przez „Dwójkę” jest zależne w dużym stopniu od postawy samego odbiorcy, Autorka sięga po profil PROMS oraz odwołuje się do skali GEMS (uprzednio umiejętnie wprowadziwszy czytelnika w specyfikę tych zagadnień). W podrozdziale trzecim mowa jest o edukacyjnej wartości słownych przekazów, występujących w formach zapowiedzi, komentarzy oraz wywiadów. Autorka przebadła według przyjętych metod kilka audycji (w tym „Kanon Dwójki” i „Nokturn”, uwzględniając tu sygnały eksplicytne i implicytne), wyliczyła – jak zapowiedziała to już we wstępie – stosunek słowa do muzyki i czas audycji muzycznych w stosunku do całościowego czasu emisji. W podsumowaniu przeprowadzonego badania (do czego nie wnoszę zastrzeżeń) Autorka stwierdza, że Program II prezentuje przede wszystkim muzykę klasyczną, przy czym widać wyraźnie heterogeniczną zawartość muzyczną rozgłośni (obecność jazzu, musicalu, muzyki filmowej, etnicznej, eksperymentalnej). Zweryfikowana została także zawartość *playlisty* w odniesieniu do poszczególnych epok (tu dominuje muzyka wieku XX, na co wpływa ma muzyka jazzowa), a także podkreślona rola słowa na antenie, jak pisze Autorka – najsilniej edukującego. W zakończeniu Autorka sprawnie udziela odpowiedzi na pytania badawcze i weryfikuje hipotezy, wykazując, że „Dwójka” stanowi przestrzeń edukacji muzycznej.

Strukturę rozprawy oceniam jednoznacznie pozytywnie, jest klarowna i logiczna. Tak narracja, jak i momentami bardzo erudycyjny wywód i widoczna pasja są wielką siłą recenzowanej dysertacji, świadczą też o kompetencjach retorycznych Autorki. Praca jest wyjątkowo obszerna, przypisy (1365!), bogata bibliografia i aneks są skonstruowane poprawnie, zdarzają się jednak nieliczne potknięcia w przypisach (np. niestosowanie formuły „Tejże” w przypisie 332, czy zapis w odwrotnej kolejności nazwiska i inicjału imieniu w niektórych przypisach, np. 39). W rozprawie zdarzają się – co należy stanowczo podkreślić – bardzo nieliczne literówki, błędy fleksyjne i interpunkcyjne. Praca (z wyłączeniem bibliografii, gdzie tekst nie jest wyjustowany) jest bardzo dobrze sformatowana (szkoda tylko, że numery stron są sformatowane w Arialu i nie zostały zmniejszone, przez co nachodzą na przypisy i nie najlepiej prezentują się na poszczególnych stronach). Cel pracy (w moim odczuciu sformułowany w sposób zbyt ogólny), hipotezy i pytania badawcze (oraz odpowiedzi i weryfikację) uważam za wystarczające. Do części empirycznej pracy (przeprowadzenie badań i prezentacja wniosków) nie wnoszę poważniejszych zastrzeżeń. Szkoda, że praca jest uboga w wersję graficzną (warto byłoby przecież zamieścić choćby fotografie osób, z którymi Autorka przeprowadziła wywiady, a dodatkowo zdjęcia wnętrza studia, czołowych prezenterów, logo etc.).

Słabszą stroną rozprawy jest dla mnie brak szerszego odniesienia (i to w wymiarze co najmniej podrozdziału) np. do RMF Classic, stacji komercyjnej (a więc pozbawionej komfortu subwencjonowania działalności), której oferta jest jednak skierowana do podobnej grupy docelowej, a formuła funkcjonowania i edukowania swojej publiczności nie jest aż tak odległa od współczesnej „Dwójki”. Podobne odniesieniu można by poczynić wobec Polskiego Radia Chopin, które odbierać można w systemie DAB z nadajników naziemnych. Czy podczas publicznej obrony Autorka mogłaby takiego porównania dokonać? Po lekturze pracy może też (choć nie musi) pojawić się u czytelnika myśl, że może zamiast mocno rozbudowywać rozdziały teoretyczne o kwestie zaledwie kontekstowo związane z tematem pracy, warto byłoby się przyjrzeć jak funkcjonują podobne stacje na świecie (tak pod skrzydłami nadawców publicznych, jak i te komercyjne), sięgnąć po dobre praktyki, ocenić strategie komunikacyjne, misję edukacyjną, politykę repertuarową, sposób zarządzania anteną.

Pomimo zaprezentowanych powyżej uwag, pracę oceniam wysoko. Autorka dowiodła doskonałej orientacji w literaturze przedmiotu i społecznych, prawnych i medialnych realiach,

w jakich funkcjonuje ten elitarny kanał Polskiego Radia. Praca jest interdyscyplinarna, jest ważna, potrzebna i – co najważniejsze - aktualna. Mieści się w dyscyplinie nauki o mediach. Całość (po przepracowaniu) lub poszczególne fragmenty (szczególnie rozdział III) z pewnością zasługują na druk. Reasumując, pragnę stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, należy ją ocenić wysoko, jest przygotowana samodzielnie i stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie Pani Mgr Pauliny Janczak do dalszych etapów przewodu doktorskiego i rozważenie wyróżnienia recenzowanej rozprawy.

Praga-Kraków, 10/11/2022

Krzysztof Gajdka